सर्वोच्च अदालत, संयुक्त इजलास सम्माननीय प्रधान न्यायाधीश श्री सुशीला कार्की माननीय न्यायाधीश श्री शारदा प्रसाद घिमिरे

फैसला

060-CK-058X

मुद्दाः- वैदेशिक रोजगार ठगी।

जिल्ला काठमाडौँ, धापासी गाउँ विकास समिति वडा नं.२ बस्ने सानुमैया <u>पुनरावेदक</u> श्रेष्ठ--------१ प्रतिवादी

<u>बिरुद्ध</u>

दीर्घबहादुर मगरको जाहेरीले नेपाल सरकार ------- प्रत्यर्थी वादी

शुरु फैसला गर्ने निकायः वैदेशिक रोजगार न्यायाधिकरण फैसला गर्ने न्यायाधीशः माननीय अध्यक्ष श्री मीरा खड्का सदस्य श्री अग्नीप्रसाद थपलिया

फैसला मितिः २०६९।१।४

वैदेशिक रोजगार न्यायाधिकरणको मिति २०६९।१।४ को फैसलाउपर वैदेशिक रोजगार ऐन, २०६४ को दफा ६६(२) बमोजिम पुनरावेदनको रोहमा यस अदालतमा दायर भएको प्रस्तुत मुद्दाको संक्षिप्त तथ्य एवं ठहर यस प्रकार छः-

विपक्षी सानुमैया श्रेष्ठले मिति २०६५।७।६ मा रु.३५,०००।- मानसिक तलव हुन्छ भनी वैदेशिक रोजगारको लागि दुबई मुलुकमा सेक्युरिटी गार्डमा लगाई दिने भनी रु.२,००,०००।- लिई विदेश नपठाएको र भाका नाघी सक्दासमेत पैसा फिर्ता निदएकाले मेरो रकम, हालसम्मको होटलको खर्च रु.१४,०००।- र कानूनबमोजिम पाउने क्षितिपूर्तिसमेत दिलाई भराई निजलाई वैदेशिक रोजगार ठगीमा आवश्यक कारबाही गरी पाऊँ भन्नेसमेत बेहोराको दीर्घबहादुर मगरले दिएको जाहेरी ।

दीर्घबहादुर मगरलाई वैदेशिक रोजगारीमा पठाई दिन्छु भनी रु.२,००,०००।-बुझी सानुमैया श्रेष्ठले गरिदिएको लिखत कागज ।

पहिले मान्छे दिल्ली पु-याएँ, अनि वीरेन्द्र कटुवाल भन्ने मान्छेलाई जिम्मा लगाई १० दिनपछि फर्किएँ। त्यसपछि रु.१,००,०००।- लिएँ र दिल्ली जाने बेलामा रु.१,००,०००।- लिएको हो । त्यही पैसाले दिल्ली जाने आउने खर्च गरेको हो । वीरेन्द्र कटुवालले पैसा नदिए मैले दिनु पर्दछ । मेरै हातले पैसा लिएपछि पैसा त म आफैंले दिनु पर्दछ र दिन्छु पनि । वैदेशिक रोजगार व्यवसाय सञ्चालन गर्ने इजाजत लिएकी छैन भन्नेसमेत बेहोराको प्रतिवादी सानुमैया श्रेष्ठले अनुसन्धान अधिकृतसमक्ष गरेको बयान ।

प्रतिवादी सानुमैया श्रेष्ठले वैदेशिक रोजगार व्यवसाय सञ्चालन गर्ने इजाजत नलिई जाहेरवालालाई वैदेशिक रोजगारमा पठाई दिन्छु भनी रकम लिई विदेश नपठाई रकमसमेत फिर्ता नगरी वैदेशिक रोजगार ऐन, २०६४ को दफा १० तथा ४३ अन्तर्गतको कसूर गरेको हुँदा प्रतिवादीलाई ऐ. ऐनको दफा ४३ बमोजिम सजाय गरी जाहेरवाला दीर्घबहादुर मगरबाट लिएको रु.२,००,०००।- र सो को ५० प्रतिशतले हुन आउने हर्जाना वापतको रकम रु. १,००,०००।- समेत गरी जम्मा रु.३,००,०००।- प्रतिवादीबाट जाहेरवालालाई दिलाई भराई पाऊँ भन्नेसमेत बेहोराको काठमाडौं जिल्ला अदालतमा दायर भएको अभियोगपत्र ।

जाहेरवाला दीर्घबहदुर मगर हाम्रो घरितर आइरहने व्यक्ति भएकाले विगत एक वर्ष अगाडिबाट चिन्दछु । निजसँग झगडा, कारोवार केही छैन । मेले वैदेशिक रोजगारमा पठाउने अनुमित लिएको छैन । मैले आजसम्म कसैलाई पिन वैदेशिक रोजगारमा पठाएकी छैन । म त्यस्तो काम गर्दिन, आफ्नै घरमा बसी लोग्नेको स्याहार सुसार गर्ने काम गर्दछु । जाहेरी बेहोरा सुनी पाएँ, उक्त जाहेरी बेहोरा झुट्टा हो । मैले जाहेरवालासँग निजलाई दुवई पठाउन भनी कुनै रकम लिएकी पनि होइन र निजलाई भारत दिल्ली लगेकी पनि होइन । जाहेरवालाका काका इन्द्रबहादुर थापामगरले मसमेतलाई शेयर हाल्न लगाई एउटा फाइनान्स कम्पनी बसुन्धारामा खोल्ने भनेका र त्यसका लागि रु. २५,०००।- पनि मागेका थिए । यस्तैमा २०६५ सालको फाल्गुन महिना दिन गते थाहा भएन यिनै जाहेरवालाले साँझ ७.०० बजेतिर मलाई गोंगव् गणेशस्थानको एउटा होटलमा बोलाई फाइनान्सको शेयरवाला बन्नका लागि कागजमा सही गर्नु पर्दछ भनी मलाई सही गराएका थिए । पछि बुझ्दा उक्त कागजमा मलाई वैदेशिक रोजगारमा पठाई दिनका लागि रु. २.००.०००।- लिएँ भन्ने बेहोरा लेखी सही गराएका रहेछन् । उक्त कागजका साथै मलाई अन्य २-३ वटा कागजमा पनि सही गराएका छन् । ति के केमा हुन् मलाई अहिले थाहा भएन । मैले जाहेरवालालाई विदेश पठाउन रु.२,००,०००।- लिएको भन्ने कुरा झुट्टा हो । मिति २०६५।१९।९ को लिखत देखाउँदा देखिपाएँ । उक्त लिखतमा भएको सहीछाप मेरो हो, उक्त लिखत मैले वैदेशिक रोजगारमा पठाउन भनी रकम लिई गरेको होइन । जाहेरवालाले मलाई फाइनान्स कम्पनीको शेयर लिनका लागि यी कागजमा सही गर्नु पर्दछ भनेकाले २-३ वटा कागजमा सही गरी दिएकी थिएँ । ति कागजहरुमा के बेहोरा लेखिएको थियो, म नपढेकी हुँदा मलाई केही थाहा हुने कुरा भएन । मैले विश्वासमा परी फाइनान्स कम्पनीको शेयर लिने कागजमा सही गराएका होलान् भनी सही गरी दिएकी हुँ । मैले दीर्घबहादुर मगरसँग कुनै रकम लिएकी पनि होइन र निजलाई विदेश पठाई दिन्छु भनेकी पनि होइन । मलाई फसाई रकम कुम्ल्याउने कुनितयले यस्तो झुट्टा कागज बनाएका हुँदा निजलाई कारबाही हुनु पर्दछ । अधिकारप्राप्त अधिकारीसमक्ष भएको वयानको बेहोरा सुनी पाएँ, त्यसमा भएको सहीछाप मेरो हो । वयान बेहोरा मेरो होइन। मलाई नपढी नसुनाइकन यहाँ सही गर भनेकाले सही गरी दिएकी हुँ । उक्त बयान बेहोरा झुट्टा हो । मउपरको अभियोग झुट्टा हो । मैले जाहेरवालासँग विदेश पठाउन भनी कुनै रकम नलिएकी हुँदा अभियोग दावी अनुसार सजाय हुने होइन सफाइ पाउनु पर्दछ भन्नेसमेत बेहोराको प्रतिवादी सानुमैया श्रेष्ठले काठमाडौँ जिल्ला अदालतसमक्ष गरेको बयान।

काठमाडौं जिल्ला अदालतबाट मिति २०६६।६।२२ मा भएको थुनछेक आदेशबमोजिम माग भएको धरौट वापतमा नगदै धरौट राखी प्रतिवादी सानुमैया श्रेष्ठ तारखेमा रहेको देखिन्छ ।

जाहेरवाला दीर्घबहादुर मगर र प्रतिवादी सानुमैया श्रेष्ठको बीचमा पहिलेदेखि नै चिनजान थियो । दीर्घबहादुरले होटल खोलेर बसेको थियो । प्रतिवादी सानुमैया श्रेष्ठले जाहेरवालासँग विदेश पठाई दिन्छु भनी पैसा लिएको कुरा मलाई थाहा भएन । फाइनान्स खोल्ने सम्बन्धमा विवाद परी उजुर गरेको कुरा मलाई थाहा थियो । वैदेशिक रोजगार ठगी सम्बन्धी मुद्दामा सानुमैया श्रेष्ठमाथि किन मुद्दा गरे मलाई थाहा भएन भन्नेसमेत बेहोराको प्रतिवादी सानुमैया श्रेष्ठका साक्षी राधिका तिमल्सिनाले काठमाडौं जिल्ला अदालतसमक्ष गरेको बकपत्र ।

वैदेशिक रोजगार ऐन, २०६४ को दफा ७८ बमोजिम काठमाडौं जिल्ला अदालतको मिति २०६६। ११।६ को निर्णय अनुसार प्रस्तुत मुद्दा वैदेशिक रोजगार न्यायाधिकरणमा सरी आएको।

मिति २०६५।१९।१ को लिखत मैले परीक्षण गरेको हुँ । उक्त मितिको पाना नं. ३ को परीक्षण प्रतिवेदन तथा सो साथ संलग्न थान २ फोटो भएको सहीछाप मेरे हो। मिति २०६८।८।२९ को प्रतिवेदनमा उल्लेख गरिए अनुसार विवादित लिखतमा भएका शब्दावलीहरू VSC 6000 विभिन्न शक्तिका लेन्सहरू प्रयोग गरी परीक्षण गरिएका हुन् । ति शब्दावलीहरूलाई लेखन गुन (Writing Characterstics) का आधारमा परीक्षण गरी राय प्रतिवेदन तयार गरिएको हो । परीक्षणका क्रममा देखिएका तथ्यहरू राय प्रतिवेदनमा उल्लेख गरिएका छन् भन्नेसमेत बेहोराको राष्ट्रिय विधिविज्ञान प्रयोगशालाका सहायक वैज्ञानिक अधिकृत पियुषमान शाक्यले वैदेशिक रोजगार न्यायाधिकरणसमक्ष गरेको बकपत्र।

प्रतिवादीले वैदेशिक रोजगार ऐन, २०६४ को दफा १० र ४३ अन्तर्गत विना इजाजत जाहेरवालालाई वैदेशिक रोजगाकारको प्रलोभन दिई जाहेरवालाबाट रकमसमेत लिएको देखिंदा ऐ. दफा ४३ बमोजिम प्रतिवादी सानुमैया श्रेष्ठलाई १ वर्ष ६ महिना कैंद र रु. १,४०,०००। जरिवाना भई जाहेरवालाबाट लिएको रु. २,००,०००। र सोको ५० प्रतिशतले हुने रकम रु. १,००,०००। समेत गरी जम्मा रु. ३,००,०००। हर्जाना वापत प्रतिवादीबाट जाहेरवालाले भरी पाउने ठहर्छ भन्नेसमेत बेहोराको वैदेशिक रोजगार न्यायाधिकरणको मिति २०६९।१।४ को फैसला ।

वैदेशिक रोजगारी वापत लिएको भिनएको विवादित तमसुक कागजको यथार्थ अध्ययन मूल्याङ्कन नै नगरी, विधिविज्ञान प्रयोगशालाको तमसुकका बारेको वैज्ञानिक परीक्षणसमेतको आधार नलिई र जाहेरवालाले मलाई शेयर खरीदसम्बन्धी कागज हो भनी हस्ताक्षर गराएका भनी अदालतमा गरेको बयानको वेवास्ता गरी अधिकारप्राप्त अधिकारीसमक्ष नसुनाई ल्याप्चे लगाउन लगाएकाले ल्याप्चे लगाएको बयानको आधारमा दोषी ठहर गरेको फैसला बुटिपूर्ण भई सम्मानित अदालतबाट प्रतिपादित सिद्धान्त (स.अ. बुलेटिन वर्ष ११ अङ्क २४ पृ. १९), प्रमाण ऐन, २०३१ को दफा २५ र १८ समेतको विपरीत छ । तमसुकमा उल्लेख गरिएका साक्षीहरू एवं कागज लेखे व्यक्तिलाई बकपत्रसमेत नगराई जाहेरवालाकी श्रीमतीको जाहेरवाला विदेशमा गएको भन्ने निवेदनको आधारमा पहिले ल्याप्चे गराइएको कागजमा पछि बेहोरा लेखिएको प्रष्ट हुँदा हुँदै जाहेरी दरखास्तलाई मात्र आधार लिई विवादित लिखतको बारेमा प्रष्ट नपारी कसूरदार ठहर गरी भएको वैदेशिक न्यायाधिकरणको फैसला पूर्ण रूपमा उल्टी गरी झुट्टा दावीबाट सफाइ पाऊँ भन्नेसमेत बेहोराको प्रतिवादी सानुमैया श्रेष्ठको यस अदालतमा परेको पुनरावेदनपत्र ।

नियमबमोजिम पेशी सूचीमा चढी इजलाससमक्ष पेश हुन आएको प्रस्तुत मुद्दामा प्रतिवादीको तर्फबाट विद्वान अधिवक्ता श्री दलबहादुर धामीले जाहेरवालासँग प्रतिवादीले वैदेशिक रोजगारीमा पठाई दिने भनी गरिदिएको भिनएको कागजको सत्यतामाथि प्रश्न उठेको अवस्थामा सो लिखत तयार गर्ने व्यक्ति तथा सोका साक्षीसमेत नबुझी प्रतिवादीको अधिकारप्राप्त अधिकारीसमक्षको बयान तथा जाहेरीदरखास्तलाई मात्रे आधार लिई प्रतिवादी

सानुमैया श्रेष्ठलाई कसूरदार ठहर गरी भएको वैदेशिक रोजगार न्यायाधिकरणको फैसला त्रुटिपूर्ण हुँदा उक्त फैसला उल्टी गरी अभियोगबाट सफाइ दिनु पर्ने भन्ने बहस प्रस्तुत गर्नु भयो ।

उल्लिखित बहस सुनी मिसिल संलग्न कागजातहरूको अध्ययन गरी हेर्दा वैदेशिक रोजगार न्यायाधिकरणको फैसला मिलेको छ, छैन र प्रतिवादीको पुनरावेदन जिकिर पुग्ने हो होइन भन्ने सम्बन्धमा निर्णय दिनु पर्ने देखियो ।

निर्णयतर्फ विचार गर्दा प्रतिवादी सानुमैया श्रेष्ठले जाहेरवाला दीर्घबहादुर मगरलाई विदेश दुवईमा वैदेशिक रोजगारका लागि पठाई दिने भनी जाहेरवालासँग रु. २,००,०००। लिखत गरी बुझी लिएकीमा प्रतिवादीले वैदेशिक रोजगारमा नपठाई उक्त रकमसमेत फिर्ता नगरेकी हुँदा कारवाही गरी पाऊँ भन्ने मुख्य अभियोग दावी रहेकोमा प्रतिवादी सानुमैया श्रेष्ठलाई १ वर्ष ६ महिना कैद र रु.१,५०,०००। जरिवाना भई रु. ३,००,०००। हर्जाना वापत प्रतिवादीबाट जाहेरवालाले भरी पाउने ठहर गरी भएको वैदेशिक रोजगार न्यायाधिकरणको फैसलाउपर प्रतिवादीको तर्फबाट प्रस्तुत पुनरावेदन परेको देखियो।

वैदेशिक रोजगारी वापत रकम लिएको भिनएको लिखतको सत्यताको लागि लिखत तयार गर्ने तथा सो लिखतका साक्षीहरुलाई बुझ्दै नबुझी अधिकारप्राप्त अधिकारीसमक्ष भएको भिनएको साविती बयान र जाहेरीदरखास्तलाई नै मुख्य आधार मानी दोषी ठहर गरी भएको वैदेशिक रोजगार न्यायाधिकरणको फैसला सम्मानित अदालतबाट प्रतिपादित सिद्धान्त एवं प्रमाण ऐन, २०३१ को दफा २५ र १८ समेतको विपरीत हुँदा उक्त त्रुटिपूर्ण फैसला उल्टी गरी झुट्टा दावीबाट सफाइ पाऊँ भन्ने मुख्य पुनरावेदन जिकिर रहेको पाइयो ।

लिखतको सम्बन्धमा विवाद उठेपछि सोको सत्यताको परीक्षण एवं लिखतका साक्षीहरूको बकपत्रसमेत नगरिएको भन्ने प्रतिवादीको पुनरावेदन जिकिरका सम्बन्धमा हेर्दा सो लिखतको राष्ट्रिय विधि विज्ञान प्रयोगशालाबाट परीक्षण भई प्रतिवेदन प्राप्त भएको भन्ने मिसिल संलग्न सक्कल प्रतिबाट खुल्न आएको पाइयो । सो प्रतिवेदनमा वैदेशिक

रोजगारीको लागि लेखिएका शव्दावलीहरूका हस्ताक्षरहरु, हस्ताक्षरको मसी तथा कलमको टाँकामा भिन्नता नदेखिएको भनी इतिसम्वत लेखिएका शव्दावलीहरूको हस्ताक्षरको मसी तथा कलमको टाँका र लिखतको मूल बेहोराको हस्ताक्षरको मसी तथा कलमको टाँकासम्म भिन्न भएको भनी लेखी आएको पाइयो । सो लिखत परीक्षण गर्ने विशेषज्ञ राष्ट्रिय विधि विज्ञान प्रयोगशालाका सहायक वैज्ञानिक अधिकृत पियुषमान शाक्यले अदालतमा उपस्थित भई बकपत्र गरी सो प्रतिवेदनको बेहोरालाई पुष्टि गरिदिएको समेत देखिन्छ । उक्त लिखतमा भएको सहीछाप आफ्नो होइन भनी प्रतिवादीले जिकिर लिन नसकेको र उक्त लिखतको बेहोराको सम्बन्धमा सम्बन्धित निकायबाट लिखतको सत्यताको बारेमा परीक्षण भई उक्त लिखतमा लेखिएका शव्दावली एवं लिखतको मूल बेहोराको हस्ताक्षर, मसी र कलमको टाँकासमेत एउटै रहेको भन्ने खुल्न आएको अवस्थामा सो लिखतका साक्षी नबुझेको कारणले लिखत नै विवादास्पद रहेको भन्ने प्रतिवादीको पुनरावेदन जिकिरसँग सहमत हुन सिकएन ।

अब अधिकारप्राप्त अधिकारीसमक्ष भएको बयान र जाहेरीदरखास्तका आधारमा कसूरदार ठहर गरी भएको फैसला प्रमाण ऐन, २०३१ को दफा २५ र १८ समेतको विपरीत रहेको भन्ने प्रतिवादीको पुनरावेदन जिकिरका सम्बन्धमा हेर्दा प्रतिवादी सानुमैया श्रेष्ठले अधिकारप्राप्त अधिकारीसमक्ष बयान गर्दा जाहेरवालालाई वैदेशिक रोजगारका लागि विदेश पठाउने भनी रु. २,००,०००। लिई लिखत गरेको, मेरे हातले पैसा लिएपछि पैसा आफैंले दिन्छु भनी कसूरमा सावित रहेको पाइयो । अदालतमा कसूरमा इन्कार रही बयान गरे पनि अधिकारप्राप्त अधिकारीसमक्ष भएको बयान करकापमा पारी, डर धाक देखाई जबरजस्तीसँग गराइएको भनी जिकिर लिन सकेको पाइएन । प्रमाण ऐन, २०३१ को दफा २५ ले अभियुक्तको कसूर प्रमाणित गर्ने भार वादीपक्षमा राखेको भए पनि ऐ. दफा २७ ले प्रतिवादीले निर्दोष रहेको जिकिर लिएको अवस्थामा सोको प्रमाण पुन्याउने भार प्रतिवादीमै राखेको अवस्थामा प्रतिवादीले अदालतमा इन्कार रही बयान गरे पनि सो इन्कारी बयानलाई उक्त कानूनी व्यवस्था अनुसार पृष्टि र समर्थित गर्ने तथ्ययुक्त र ठोस प्रमाण प्रतिवादीले जुगार्न सकेकोसमेत देखिएन ।

त्यस्ते वैदेशिक रोजगार न्यायाधिकरणबाट प्रतिवादी र जाहेरवालाबीच रु. २,००,०००। लिनुदिनु गरी वैदेशिक रोजगारमा पठाउने भनी मिति २०६५।१९।९ मा तयार भएको लिखतको बारेमा राष्ट्रिय विधि विज्ञान प्रयोगशालाबाट परीक्षण भई उक्त लिखतमा लेखिएका शब्दावली एवं लिखतको मूल बेहोराको हस्ताक्षर, मसी र कलमको टाँकासमेत एउटै रहेको भन्ने प्रतिवेदनबाट देखिंदा सो तथ्यले प्रतिवादीको अधिकारप्राप्त अधिकारीसमक्षको बयान तथा जाहेरी दरखास्तलाई समर्थन गरेको देखिन आयो।

प्रतिवादी सानुमैया श्रेष्ठले अदालतमा बयान गर्दा उक्त मिति २०६५।११।१ मा भएको भनिएको वैदेशिक रोजगारसम्बन्धी लिखतको साथै अन्य २-३ वटा लिखतसमेत झुक्याई गराएको भनी खुलाए पिन ती लिखतउपर कतैपिन उजूर गर्न सकेको देखिएन । अदालतमा बयान गर्दा कसूरमा इन्कार रहेको भन्नेमात्र आधारमा कसैले पिन फौजदारी कसूरको दायित्वबाट उन्मुक्ति पाउन सक्ने हुँदैन । प्रतिवादीले वैदेशिक रोजगारको लागि व्यवसाय गर्न इजाजतसमेत प्राप्त नगरेको भन्ने निजको मौकाको बयानबाट देखिएको अवस्थामा कानूनले रोक लगाएको कार्य गरी जाहेरवालालाई वैदेशिक रोजगारीमा पठाउने भनी प्रलोभन देखाई रकमसमेत लिई वैदेशिक रोजगारमा नपठाई उक्त रकमसमेत नितरेको अवस्थामा प्रस्तुत मुद्दा दायर हुन आएको देखिंदा प्रतिवादी निर्दोष रहिछन् भन्न मिलेन ।

तसर्थ माथि विवेचित तथ्य एवं प्रमाणबाट प्रतिवादी सानुमैया श्रेष्ठले वैदेशिक रोजगार ऐन, २०६४ को दफा १० बमोजिम वैदेशिक रोजगार व्यवसाय सञ्चालन गर्ने इजाजतसमेत निलई जाहेरवालालाई वैदेशिक रोजगारीका लागि विदेश पठाई दिने भनी प्रलोभन देखाई ३५ दिनको भाखा राखी लिखतसमेत गरी रु. २,००,०००। लिएको देखिंदा प्रतिवादीलाई वैदेशिक रोजगार ऐन, २०६४ को दफा १० र ४३ बमोजिम १ (एक) वर्ष ६ (छ) महिना कैद र रु. १,५०,०००। (एक लाख पचास हजार रुपैयाँ) जरिवाना हुने र जाहेरवालाबाट लिएको रु. २,००,०००। र सोको ५० प्रतिशतले हुने रु. १,००,०००। समेत गरी जम्मा रु. ३,००,०००। (तीन लाख रुपैयाँ) हर्जना वापत प्रतिवादीबाट जाहेरवालाले भरी पाउने ठहर गरी वैदेशिक रोजगार न्यायाधिकरणबाट मिति

२०६९।१।४ मा भएको फैसला मिलेको देखिंदा सदर हुने ठहर्छ । प्रतिवादीको पुनरावेदन जिकिर पुग्न सक्दैन । प्रस्तुत मुद्दाको दायरीको लगत कट्टा गरी मिसिल नियमानुसार गरी अभिलेख शाखामा बुझाई दिनू ।

उक्त रायमा म सहमत छु ।

प्रधान न्यायाधीश

न्यायाधीश

इजलास अधिकृतः इन्दिरा शर्मा कम्प्युटरः अमिररत्न महर्जन

इति सम्वत २०७३ कार्तिक १० गते रोज ४ शुभम्-----